

عشق زوجین در آموزه های اسلام^۱

چکیده

خانواده پیوند عمیق و پایدار جسمی و روحی چند نفر برای زندگی کردن در یک فضای واحد است و بدون تحقق این پیوند، خانواده معنا و مفهومی نخواهد داشت. استحکام و قوام این نهاد مقدس به میزان پیوند اعضای آن بستگی دارد. از این رو برای تعالی کارآیی خانواده لازم است بر تحکیم و پیوند و روابط آن تاکید شود. بدین جهت اهمیت تحکیم خانواده، در اهمیت و قداست نهاد خانواده نهفته است، کسانی که به عنوان رکن اساسی جامعه انسانی، مناسب ترین جایگاه برای تامین نیازهای روحی، روانی و عاطفی انسان و بهترین بستر برای تامین امنیت و آرامش است. قرآن به عنوان عالی ترین و برترین راهنمای حیات بشر، بخشی از آیات را به این نهاد مقدس و تنظیم روابط اعضای خانواده و مسائل مربوط به آن اختصاص داده است. مودت و عشق موضوعی بسیار حیاتی برای حفظ کانون زندگی خانوادگی است. که این در صورتی به وجود می آید که زن و شوهر نسبت به هم عفو و مدارا مهربانی، چشم پوشی از خطا، سازش، بردباری در مشکلات و ... داشته باشند و مهم ترین نکته این که عشق و محبت در خانواده آثاری را بین زن و شوهر ایجاد می کند از جمله تحکیم بنیان خانواده، شادی و نشاط معنوی، سکونت و آرامش.

کلیدواژه: عشق، محبت، خانواده، وفاداری، تحکیم خانواده.

عالی ترین و مهم ترین بعد زندگی رسول الله (ص) هم چنین ائمه معصومین (ع) بعد اخلاقی ایشان است. چنان که حضرت رسول (ص) در زمانی و جامعه ای ظهور کردند که رذایل اخلاقی بین مردم حکم فرما بود و فضایل اخلاقی در جامعه جایی نداشت. گفتار و رفتار معصومان در تمامی مراحل زندگی، الگوی بشر برای رسیدن به کمالات انسانی و اخلاقی است. شیوه های تربیتی ائمه معصومین به ویژه در سیره خانوادگی و اصول همسررداری ایشان می تواند سعادت خانواده ها را تضمین کند. هنگامی که ازدواج بین دو نفر شکل می گیرد تعهدات و مسئولیت هایی بر عهده ایشان قرار می گیرد با توجه به این که زندگی مشترک و زناشویی دارای ابعاد بسیار گسترده ای است و می توان از هرگونه جهات مورد بررسی قرار داد از حیطة رابطه عاطفی و عشقی که برتر از دوستی است؛ بسیار حائز اهمیت بوده ازدواج از زمان حضرت آدم در عرصه جهان کنونی وجود داشته و در همه ادیان آداب خاص خود را دارد. اما در اسلام با توجه به الگو بودن قرآن و ائمه این امر بسیار مقدس قرار داده شده است. در این مورد کتاب های بسیاری نگاشته اند اما باز هم جای عملکرد دارد. ازدواج علاوه بر مسئولیت هایی که دارد عشق و علاقه موجود بین زن و شوهر آثاری نیز بر خانواده و افراد دارد.

۱- مفهوم شناسی

مودت ریشه آن ود است در لغت به معنای دوستی، دوستدار، محبوب یا بسیار دوستدار و همچنین به معنای زمین آن را در خود پنهان کرد. او را دوست داشت. به معنای حب و دوستی، محبوب. (لويس معلوف، ۱۹۶۸، ج ۲، ص ۱۲۶۰)

مودت در اصطلاح به معنای موافقت طبع است که عاقبت به عشق شدید منتهی می شود. (سجادی، ۱۳۹۳، ص ۸۴۰) (دهخدا، ۱۳۷۷، ص ۹۶۰)

۲- جایگاه و ارزش خانواده در اسلام

خانواده در اسلام از جایگاه ممتازی برخوردار است در این مکتب خانواده خشت بنای اجتماع است و هر قدر خشت این بنا محکم باشد جامعه پویا تر است و افراد جامعه رستگارتر خواهند بود. زن و مرد دو جزء مکمل یکدیگرند و سازنده اتم خانواده هستند. مرد الکترون وار بر محور زن که در حکم پروتون است می چرخد و نباید از حوزه جذب و انجذاب همسر خویش خارج شود. زن نیز باید جاذبه وجودی خود را در کنش شوهر تقویت کند تا این اتم متلاشی نشود.

۲-۱- اهمیت و فضیلت ازدواج

اسلام خانواده را گروهی متشکل از افراد، دارای شخصیت مدنی، حقوقی و معنوی معرفی می کند که هسته اولیه آن را ازدواج مشروع زن و مرد تشکیل می دهد. نکاح عقدی است که براساس آن رابطه زوجیت بین زن و مرد برقرار و پس از آن طرفین دارای وظایف و حقوق جدید می شوند. ارتباط خویشاوندی در سایه نکاح پدید می آید و اعضای آن دارای روابط قانونی، اخلاقی و عاطفی می گردند. (قائمی، ۱۳۹۸، ص ۲۰)

از نظر قرآن اصولاً خلقت انسان ها جفت جفت است: «وَوَلَّيْنَاكُمْ أَزْوَاجًا؛ مَا شِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا» (نبا، آیه ۸)

قرآن به فلسفه اساسی تشکیل خانواده اشاره کرده است «در واقع اگر جفت گرایی در طینت انسان نبود و همسران وسیله سکون و آرامش یکدیگر نبودند انسان چه نیازی داشت که با بستن پیمان زناشویی استقلال فردی خود را در جمع کوچک خانواده محدود کند و همه لوازم و نتایج آن را تحمل کند». (بهشتی، ۱۳۹۴، ج ۳، ص ۱۱)

رسول خدا (ص) می فرماید: «تَزَوَّجُوا وَلَا تُطْلِقُوا فَإِنَّ الطَّلَاقَ يَهْتَزُّ مِنْهُ الْعَرْشُ؛ ازدواج کنید ولی طلاق ندهید زیرا عرش خدا از طلاق می لرزد». (حرعاملی، ۱۴۱۴، ج ۲۲، ص ۸)

هم چنین پیامبر اکرم می فرمایند: «مَنْ تَزَوَّجَ احْرَزَ نِصْفَ دِينِهِ؛ هرکس ازدواج کند نصف دینش را حفظ کرده است». (همان، ج ۲۰، ص ۱۷)

همه این آیات و روایات نشان می دهد که ازدواج و تشکیل خانواده سنتی الهی و عبادتی پسندیده است با برگزیدن این امر مقدس می توان به رستگاری دنیا و آخرت رسید هم از لذت های زندگی بهره برد هم با دور ماندن از گناهان دوستی خویش را با خدا، پیامبر و اهل بیتش استوارتر ساخت. (بافکار، ۱۳۸۰، ص ۲۹)

پیامبر همواره به تشکیل خانواده تشویق می کرد و مردمان را از بی همسری بیم می داد و می فرمود: «بیشتر دوزخیان بی همسرانند». (نوری، ۱۴۰۸، ج ۸، ص ۲۸۱)

۲-۲- خانواده از دیدگاه آیات و روایات

«وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنَ الصَّالِحِينَ مَنْ عِبَادُكُمْ وَإِمَائُكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ اللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ؛ مردان و زنان بی همسر را همسر دهید و هم چنین غلامان و کنیزان صالح و

درستکاران را اگر فقیر و تنگ دست باشند خداوند آنان را از فضل خود بی نیاز می سازد، خداوند دانا و آگاه است. (نور، آیه ۳۳)

آیه فوق علاوه بر این که به طور ضمنی هر فرد انسان را به نکاح و همسرگزینی ترغیب و توصیه می کند افراد جامعه را نیز به یک امر بالاتر از این موظف می دارد و به آنان فرمان می دهد که تسهیلات لازم را در امر ازدواج جوانان فراهم سازید. با این که ازدواج یک امر اختیاری و بسته به میل طرفین است مفهومی این است که مقدمات ازدواج آن ها را فراهم سازید از طریق کمک های مالی در صورت نیاز، پیدا کردن همسر مناسب، تشویق به ازدواج.

خداوند متعال در قرآن مجید و پیشوایان و امامان معصوم در احادیث خود بدان ترغیب می نمایند و این امر مهم را یک فریضه مقدس و پر ثمر معرفی می کنند که به آن ها اشاره می شود. پیامبر اکرم (ص) می فرماید: هیچ بنایی در اسلام به اندازه ازدواج ارزشمندتر و محبوب تر در پیشگاه خداوند متعال نمی باشد. (حرعاملی، ۱۴۱۴ق، ج ۱۴، ص ۳)

امام صادق (ع) می فرمایند: «هیچ لذت و عیشی در دنیا و آخرت بالاتر از مجامعت با زنان و ازدواج نمی باشد. (مجلسی، ۱۴۰۶ق، ج ۸، ص ۸۸)

امام باقر (ع) می فرماید: «دو رکعت نماز شخص متاهل بهتر از شب زنده داری شخص مجرد است که تمام شب را به نماز ایستاده و روزه را به روزه داری بپردازد». (عباس قمی، ۱۴۱۴ق، ج ۲، ص ۱۸۳) (بیستونی، ۱۳۸۴، ص ۱۴)

۳- مودت و رحمت در خانواده

مودت و رحمت در حقیقت ملاط و چسب مصالح ساختمانی جامعه انسانی است چرا که جامعه از فرد فرد انسان ها تشکیل شده، اگر این افراد پراکنده و آن اجزا مختلف با هم ارتباط و پیوند پیدا کنند جامعه ای به وجود نخواهد آمد. فرق میان مودت و رحمت ممکن است از جهات مختلف باشد.

الف) مودت انگیزه ارتباط در آغاز کار است اما در پایان یکی از دو همسر ممکن است ضعیف و ناتوان گردد و قادر به خدمتی نباشد رحمت جای آن را می گیرد.

ب) مودت در مورد بزرگترها است که می تواند نسبت به هم خدمت کنند اما کودکان و فرزندان در سایه رحمت پرورش می یابند.

ج) مودت غالباً جنبه متقابل دارد اما رحمت یک جانبه و ایثارگرانه است زیرا برای بقاء یک خانواده خدمات متقابل لازم است که سرچشمه آن مودت است و گاه خدمات بلاعوض که نیاز به ایثار و رحمت دارد.

البته خداوند آیه مودت و رحمت را میان دو همسر بیان می کند و اشاره دارد که خانواده بدون این دو اصل امکان پذیر نیست و از میان رفتن این دو پیوند و حتی ضعف و کمبود آن مایه هزاران بدبختی، ناراحتی، اضطراب در خانواده و جامعه است. (بیستونی، ۱۳۸۴، ص ۱۹)

۳-۱- عشق و علاقه شدید حضرت زهرا به امیرالمومنین (ع)

فاطمه سلام الله با الهام از دستورات الهی پدر بزرگوارش نسبت به امیرالمومنین (ع) فوق العاده علاقه مند بود و هرگز برخلاف رضای او گام برنمی داشت و برخورد و زندگی اش با مولا علی (ع) طوری بود که غم ها و غصه های وارده در بیرون از خانه با دیدار فاطمه سلام الله برطرف می شد و حضرت علی (ع) خود در این باره می فرمایند: «فَوَاللَّهِ مَا أَغْضَبْتُهَا وَلَا أَكْرَهْتُهَا عَلَيَّ أَمْرٍ حَتَّى يَقْبِضَ اللَّهُ عِزَّي وَلَا أَغْضَبْتَنِي وَلَا عَصَا لِي أَمْرًا وَلَقَدْ كُنْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهَا فَتَنْكَشِفُ أُنَى الْهَمُومِ وَالْأَحْزَانِ؛ سَوَّغْتُ لِي بِهَا مِنْ هَرْكَاتِ زَهْرَةَ سَلَامِ اللَّهِ رَأَى بِهَا خَشَمَ نِيَّائِي وَ أَوْ رَأَى بِهَا كَارِي مَجْبُورٍ نَسَاخَتِ تَأْنِيهِ كَمَا فِي فِرَاقِهَا سَاخَتْ وَ مُتَقَابِلًا أَوْ نِيْزَ مَرَا خَشْمِغَيْنِ نَسَاخَتْ وَ هِيَ وَ قَتِ نَافِرْمَانِي نَكَرْتُ وَ هَرْكَاتِ مِنْ بَا أَوْ دِيْدَارِ مِي كَرْدَمِ غَمِّهَا وَ غَصَّةِ هَايِمِ مِنْ دَلِّ بَرَطْرِفِ مِي شَدَّ. اَيْنَ حَدِيثِ مِنْ عَشْقِ وَ عِلَاقَةِ شَدِيْدِ مُتَقَابِلِ دُو هَمْسَرِ مَعْصُومِ حِكَايَةِ مِي كَنْدِ كِهْ دَر طَوْلِ زَنْدِغِيْ أَنْا نَهْ تَنْهَافِ كُوجَكِ تَرِيْ اِخْتِلَافِيْ پِيْشِ نِيَّامِدِهْ اِسْتِ بَلَكِهْ مُشْكَلَاتِ خَارِجِيْ وَ اِجْتِمَاعِيْ بِا دِيْدَارِ مَحَبَّتِ اَمِيْزِ مُرْتَفَعِ مِي گَرْدِيْدِ. تَارِيْخِ نِشَانِ مِي دِهْدِ كِهْ دَر مِيَّانِ عَلِي (ع) وَ فَاطْمِهْ سَلَامِ اَللّٰهِ مَحَبَّتِ، عَشْقِ وَ عِلَاقَةِ فَوْقِ الْعَادَةِ اِيْ حَاكِمِ بُوْدِ كِهْ دَر فِرَاقِ فَاطْمِهْ سَلَامِ اَللّٰهِ، عَلِي (ع) بِهْ حَالَتِ غَشْوِهْ مِي اِفْتَدِ وَ صَبْرِ وَ تَوَانِشِ بِهْ نَاتَوَانِيْ وَ كَمِ صَبْرِيْ تَبْدِيْلِ مِي گَرْدِد. (مركز تحقيقات رايانه اي قائميه اصفهان، ۱۳۸۸، ص ۳۵)

۳-۲- محبت محور یگانگی

محبت لذت نقد است یعنی لذتی است که جزایش نقد است اگر زن و شوهر همدیگر را واقعا دوست داشته باشند یعنی طمع مال و اقراض نفسانی و دنیایی در کار نباشند تمام مشکلات آن ها حل است. اگر محبت و یگانگی حاکم شود و شیرینی محبت را درک کنند هم دل و هم نوا و هم مقصد می شوند اگر دو تا دل با هم یکی شد سومی آن ها خدا و امام زمان است. همه خوبی های عالم آنجاست. رحمت خدا آنجاست. امام زمان آنجاست. یعنی آن جا بهشت است بهشت

۵-۶- عامل موفقیت و خوش بختی

طبق فواید مذکور و آثار فراوان دیگری که دارد، عامل موفقیت و خوشبختی است. رفتارهای محبت آمیز زن و مرد به هم نه تنها رضایت خداوند را جلب می کند، بلکه برای آن پاداش در نظر گرفته شده است خدمت به زن یکی از اصول تربیتی است که آثار دنیوی و اخروی در پی دارد و عامل به آن را به مقام صدیقین و شهدا می رساند و در دنیا و آخرت سعادت مند می کند. (شعیری، ۱۳۶۳، ص ۹۹)

۵-۷- صلح و صفا

محبت کینه ها و کدورت ها را از دل می زداید، صلح و دوستی را جایگزین آن می نماید همان طور که می دانیم آفرینش بر محبت استوار است جان کلام در آفرینش این است که دوست دارم، تو هم دوستم بدار، یحبهم و یحبونه. (مائده، ۵۴)

محبت همانند آب است. این تشبیه خوبی است. آتش مظهر غضب خداست. کوه ها و آسمان ها، مظهر عظمت و جلال خداوندند. آب هم مظهر رحمت خداست. مظهر رحمت خداوند، آتش را خاموش میکند. حیات همه ی موجودات وابسته به آب است. اگر آب نباشد، موجودی درست نمی شود. تکوین خلقت با آب است. ادامه خلقت با آب است. در اصل همه امور به آب ربط دارد یعنی رحمت و محبت، یعنی همه ما از محبت درست شده ایم مواد لازمه کارمان نیز نیازمند محبت است. (فرحزاد، ۱۳۹۵، ص ۱۸۳)

حال با توجه به عمق این سخن پی می بریم که هر چه محبت بین افراد وجود داشته باشد صمیمیت ایجاد میشود .

۵-۸- مایه افتخار

محبت و عشق های ناپسند مایه بدبختی و فلاکت آدمی است همان گونه که محبت و عشق شرعی و خردمندانه مایه افتخار آدمی است.

۵-۹- معاشرتی دلپذیر و روابطی زیباتر

معاشرتی که دوستانه و از روی محبت باشد، دلپذیر است.

۵-۱۰- وجدانی آرام

وقتی محبت در زندگی وارد شد انسان دیگر زشتی ها را نمی بیند فقط خوبی ها را می بیند. برای مثال وقتی پدری به فرزندش علاقه دارد اگر فرزندش زشت ترین فرد هم باشد باز دوستش دارد و او را زیبا می بیند چیزی جزء عشق و محبت نمی تواند انسان را از سلطنت نفس و دنیا پایین بیاورد چنان که محبت و صمیمیت وجدان را آرام می کند همان گونه که دشمنی و دعوا وجدان را ناراحت می سازد. (رجائی، ۱۳۹۱، ص ۱۶۸)

نتیجه گیری

دین اسلام که دینی است بسیار جامع و دارای محتوا و مفاهیم بسیار عمیق که برای همه مراحل و لحظات زندگی فردی و اجتماعی انسان ها برنامه دقیقی را بنا نهاده است. حتی به زندگی دنیوی و امورات روزمره هم اهمیت داده است. برای ازدواج که یک امر دنیوی است و البته اثرات وضعی بر اعمال انسان دارد همان گونه که عبادت یک فرد ازدواج کرده چندین برابر ارزشمندتر از عبادت فرد مجرد است لذا قرآن و معصومین با مقدس قرار دادن ازدواج و تشکیل خانواده برنامه هایی را برای توسعه و برکت آن قرار داده است که مسئولیت هایی را به زن و شوهر واگذار کرده و بسیار تاکید کرده است که محبت و عشق را که عصاره خلقت است. رکنی اساسی قرار دهند برای بنیان خانواده و اثرات این محبت در همه ابعاد زندگی مشترک نهادینه شده که این محبت و عشق وفاداری و تحکیم بنیان خانواده را در بر دارد و شادی و نشاط معنوی را در بردارد.

منابع و مآخذ

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

الف: کتب فارسی

- ۱- بافکار، حسین، کانون مهر، قم، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، بی جا، ۱۳۸۰.
- ۲- بهشتی، احمد، خانواده در قرآن، قم، بوستان کتاب، چاپ سیزدهم، بی جا، ۱۳۹۴.
- ۳- بیستونی، محمد، ازدواج از دیدگاه قرآن و سنت، تهران، بیان جوان، بی جا، ۱۳۸۴.
- ۴- پسندیده، عباس، رضایت زناشویی، بی جا، نشر دارالحديث، بی جا، ۱۳۹۸.
- ۵- خلعتبری، کابلی، حسام الدین، عاطفه، مجموعه کتاب های سبک زندگی اسلامی، بی جا، سازمان دارالقرآن کریم، نشر تلاوت، بی جا، ۱۳۹۴.
- ۶- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه، بی جا، ۱۳۷۷.
- ۷- رجائی، محمد رضا، راز خوشبختی زن و شوهر، اصفهان، مرغ سلیمان، بی جا، ۱۳۹۱.
- ۸- سجادی، سید جعفر، فرهنگ مطالعات، بی جا، کتابخانه طهوری، بی جا، ۱۳۹۳.
- ۹- فرحزاد، حبیب الله، محبت و رحمت، قم، آل فاضل، بی جا، ۱۳۹۵.
- ۱۰- فقیهی، علی نقی، ارتباط نیکو زیر یک سقف، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی، بی جا، ۱۳۹۱.
- ۱۱- قائمی، علی، نظام حیات خانواده در اسلام، بی جا، انتشارات انجمن اولیاء مربیان، بی جا، ۱۳۹۸.
- ۱۲- مرکز تحقیقات رایانه ای اصفهان، دانستنی های خانواده، اصفهان، نشر تحقیقات رایانه ای، بی جا، ۱۳۸۸.

ب: کتب عربی

- ۱۳- حرانی، ابو محمد، تحف العقول، صادق حسن زاده، تهران، نشر آل علی، چاپ هفتم، ۱۲۹۷ق.
- ۱۴- حرعاملی، محمد تقی، وسائل الشیعه، ج ۲۲-۲۰-۱۴-۲، قم، آل بیت، بی جا، ۱۴۱۴.
- ۱۵- شعیری، تاج الدین محمد، جامع الاخبار، قم، انتشارات رضی، ۱۳۶۳.

۱۶- علامه مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۱۰۱، بیروت، دارالکتب الاسلامیه، بی چا، ۱۴۰۳.

۱۷- قمی، عباس، سفینه البحار، ج ۲، مشهد، بنیاد پژوهش های اسلامی، بی چا، ۱۴۱۴ ق.

۱۸- لویس معلوف، المنجد، محمد بندر ریگی، ج ۲، بی جا، موسسه انتشارات دارالعلم، بی چا، ۱۹۶۸.

۱۹- مجلسی، محمد باقر، روضه المتقین، سید فضل الله طباطبائی، ج ۸، قم، موسسه فرهنگی اسلامی، بی چا، ۱۴۰۶ ق.

۲۰- نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، ج ۳-۸، قم، موسسه آل بیت، بی چا، ۱۴۰۸ ق.

ج: مقاله ها

۲۱- شاه مردانی، فیروزجاه، عاطفه، اصول عاطفی تحکیم خانواده، بی جا، نهمین جشنواره علامه حلیبی چا، ۱۳۹۵.